

Opon mietteitä muuttuvassa yhteiskunnassa

*Annette Sjöman, FM, lehtori, opinto-ohjaaja, Hyvinvointipalvelujen osaamisala,
Lapin ammattikorkeakoulu*

Asiasanat: Ohjaus (neuvonta ja opastus), opinto-ohjaus

Elinikäistä oppimista ja ohjaamista

Ohjaus on yhteiskunnallista toimintaa. Ohjauksen suuntaukset ovat aina olleet kiinteässä yhteydessä yhteiskunnallisiin aikakausiin. Ohjaukseen linkittyy aina sekä henkilökohtaisia että yhteiskunnallisia muutoksia.

Maassamme systemaattinen opintojen ohjaus nostettiin esille, kun siirryttiin peruskoulujärjestelmään 60-luvun lopussa. Koko historiansa ajan opintojen ohjauksen merkitys on ilmennyt siinä, miten sen avulla on voitu tukea yksilöä ns. nivelvaiheissa.

Merkittävin nivelvaihe nuoren elämässä on siirtyminen peruskoulusta jatko-opintoihin toiselle asteelle. Toinen tärkeä nivelvaihe on siirtyminen toiselta asteelta työelämään tai jatko-opintoihin. Työelämän huikea murros on ”tuottanut” kolmannen nivelvaiheen; aikuisiällä tapahtuvat työuran siirtymät.

Muuttuvassa yhteiskunnassa elinikäinen oppiminen on keskeinen väline yksilön aktiiviseen kansalaisuuteen ja hänen työllistyvyyden ylläpitämiseen. Elinikäisen oppimisen tarjoamien mahdollisuuksien toteutumiseen tarvitaan puolestaan henkilökohtaista kehittymistä tukevaa elinikäistä ohjausta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011,26). Yksikään kansalainen ei voi välttää ohjauksen tarvetta niin elämänsuunnittelussa kuin urasuunnittelussa ainakin jossain elämänvaiheessa.

”Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan toimia, jotka auttavat kansalaisia eri elämänvaiheissa – tunnistamaan kykynsä, osaamisensa ja kiinnostuksensa, – tekemään tarkoituksenmukaisia koulutuksellisia ja työuraan liittyviä päätöksiä ja – hallitsemaan yksilöllisiä polkujaan opiskelussa, työssä ja muussa toiminnassa. Ohjausta tapahtuu eri toimintaympäristöissä: koulutuksessa, siirtymävaiheissa ja työpaikalla. Ohjausta antavat sekä eri julkisen sektorin toimijat, että yksityiset toimijat.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011,5)

Työelämässä ja työtehtävissä tapahtuvien muutosten myötä niin nuorten kuin työllisten ohjaustarve on lisääntynyt. Enenevät työurien siirtymät ovat merkinneet käytännössä ohjaustarpeiden nousukautta.

Päätöksentekotaitojen avulla kohti tulevaisuutta

Nyky-yhteiskunnassa yksi, pysyvä koulutus- ja ammattiura tuntuu mahdottomalta. Tästä syystä muuttuvassa työelämässä päätöksentekotaidot ovat tarpeen. Tulevaisuus tuo tullessaan ammatteja ja osaamisvaatimuksia, joita emme osaa edes kuvitella. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että ohjaajat ja kouluttajat pystyisivät antamaan eväitä ohjattavalle myös tulevaisuusajatteluun.

Kaikkien erilaisten ohjausteorioiden ja -mallien mukaan ohjauksen tavoitteena on aina tukea yksilön suunnitelmia ja valintoja sekä vastuullisuutta ja itsenäisyyttä. Tulevaisuuteen suuntautuva ohjaus tukee ohjattavaa katsomaan eteenpäin koko työuraa ja elämäntulkua, eli pitkälle aikavälille.

Sen enempää kyky tehdä päätöksiä kuin itseohjautuvuus eivät synny itsestään. Päätöksen teon tietoisuus ja itseohjautuvuus kehittyvät, kun ohjausprosessissa erilaisia vaihtoehtoja kuvitellaan ja tunnustellaan pitkälle tulevaisuuteenkin, mm. valittaessa opiskelupaikkaa. (Jokinen 2013, 54- 58; Lerkkanen 2011,56-62).

Ohjaaja ristipaineissa muuttuvassa yhteiskunnassa

Työ- ja elinkeinoelämän muutosten jatkuva seuraaminen on opinto-ohjaajalle tärkeää, jotta hänen tietonsa ammattien kehittymisestä pysyvät ajan tasalla. Ohjaajan yhteiskuntaosaamiseen kytkeytyy myös ymmärrys yhteiskunnallisista muutosprosesseista. Näitä ovat mm. eriarvoisuuden lisääntyminen, yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja kansainvälistyminen.

Juutilaisen ja Vanhalakka-Ruohon (2011, 226- 237) mielestä ohjaajan kompetenssien huikea kirjo ja määrä kertovat ohjaustyön yhteiskunnallisen merkityksen lisääntymisestä. Samalla ”yhteiskunnallinen tilaus” tuo mukanaan ristipaineita ohjaajan ollessa erilaisten intressien välissä. Perusetiikka ohjauksessa on yksilön kunnioittaminen ja arvostaminen. Eettisten ongelmien pohdintakykyä tarvitaan, ettei opintojen ohjaus muutu pelkästään taloudellisten ja teknisten koulutuspolkujen sujuvuuden edistämisen välineeksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työmuistiossa (2011, 27) nousee esille ohjaaja-nimikkeen suojaus. Tämä on erittäin mielenkiintoinen maininta, koska suuntaus näyttää joissakin koulutusorganisaatioissa puolestaan olevan opettaja-nimikkeen korvaaminen ohjaaja-nimekkeellä.

Kohti sulautuvaa ohjausta

Sulautuva ohjauks käsite jäsentää ohjaus- ja neuvontatyön monikanavaisena ja -muotoisena kokonaisuutena, jossa uudet toimintaympäristöt otetaan käyttöön. Mäenpää, Peltola ja Ylönen (2017,14) kutsuvat sulautuvaa ohjausta ”hybridiohjaukseksi”, jossa yhdistyvät joustavasti eri tavoin ohjaajan tai opiskelijan organisoimat verkkoperusteiset vuorovaikutustilanteet ja myös kasvokkain tapahtuvat ohjaustilanteet.

Eli tässä astuu kuvaan ”virtuaalinen” ohjaus, joka ei ole vain jonkin teknologian käyttöönottoa, vaan jatkuvaa prosessointia, jossa käytössä olevaa teknologiaa arvioidaan niin kuin ohjaustoimintaakin. Ohjauksen osuvuutta, vaikutuksia ja laatua voidaan parantaa sulautumisen avulla.

Jotta opinto-ohjaaja voi rakentaa sulautuvaa ohjausta mielekkääksi kokonaisuudeksi, täytyy toimijalla olla tietoa verkon mahdollisuuksista ja verkkokulttuureista. Ja ennen kaikkea, kun opinto-ohjaajan ammatti on vuorovaikutusammatti, ei verkkovuorovaikutusosaamista voi ohittaa ohjaajan osaamisalueena. (Immonen 2011, 238-239, 254).

Mäkinen, Rautio ja Virtanen (2013) tuovat artikkelissaan esille sen tärkeän totuuden, että sulautuvaa opiskelua kokeiltaessa, opiskelijoiden ohjaus vei saman verran aikaa verkossa kuin kontaktiopetuksessakin. Tämä totuus pitäisi muistaa, kun seuraavaksi aletaan keskustella sulautuvasta ohjauksesta.

Tiedonvälitys ja vielä neuvontakin vievät vähemmän ohjaajan aikaa, kun virtuaaliratkaisut ovat tehokkaassa käytössä. Mutta kun puhutaan kokonaisvaltaisesta ohjausprosessista, sulautuva ohjaus tuskin säästää aikaa. Välineiden monipuolistuminen parantaa kylläkin huomattavasti ohjauksen saatavuutta.

Kirjallisuutta

Immonen A. 2011. Ohjauksen perusverkkokursseista ja verkkopalveluista. Julkaisussa OPO Opinto-ohjaajan käsikirja. Toim. Kasurinen H. & Merimaa E. & Pirttiniemi J. Opetushallitus: Tampereen Yliopistopaino Oy

Jokinen L. 2013. Valmiit vai paikoillamme. Tulevaisuussuuntautunut ohjaus apuna tulevaisuuden työelämään valmistautuessa. Julkaisussa Niemi-Pynttari M.& Ryhänen A. Yhteisellä matkalla : Aikuisten ohjauksen vaikuttavuutta etsimässä. , In: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 142/2013, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Juutilainen P-K & Vanhalakka-Ruoho M.2011. Ohjaajan kompetenssit- taidanko, ymmärrätkö, olenko, uskallanko? Julkaisussa OPO Opinto-ohjaajan käsikirja. Toim. Kasurinen H. & Merimaa E. & Pirttiniemi J. Opetushallitus: Tampereen Yliopistopaino Oy

Lerikkanen J.2011. Siltamalli koulutus- ja uravalinnan tukena. Julkaisussa OPO Opinto-ohjaajan käsikirja. Toim. Kasurinen H. & Merimaa E. & Pirttiniemi J. Opetushallitus: Tampereen Yliopistopaino Oy

Mäenpää K. Peltola S. ja Ylönen H. 2017. Julkaisussa Verkko-ohjaaja. Opas ohjaukseen sekä tieto- ja neuvontatyöhön verkossa. Toim. Hakkarainen T. & Kolehmainen A. & Mäenpää K. & Peltola S. & Ylönen H.

Mäkinen, Rautio & Virtanen 2013. Bloggausta ja verkkokeskustelua – sosiaalinen media sulautuvan ohjauksen tukena. Julkaisussa Niemi-Pynttari M.& Ryhänen A. Yhteisellä matkalla: Aikuisten ohjauksen vaikuttavuutta etsimässä. In: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 142/2013, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Elinikäisen ohjauksen kehittämisen Strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15